

Az álom szertelen bőkezűsége

Saussure, a modern nyelvészet atyja, a latin anagrammák, egy kevésbé ismert alkalmi költészet tanulmányozásába kezdett, arra számítva, hogy valami nyomra bukkan a nyelv természetét illetően. Amint az anagrammákat más latin versekhez hasonlította, ezekben is anagrammákat talált. Bizonyos betűk, amelyek olyan szavakat alkottak, melyek megerősítették a vers témáját, bele voltak ágyazva és követték a szöveg lingvisztikai felületét. Amikor a latin prózát tanulmányozta, ott is anagrammákat fedezett fel. Még a modern latin versekben is, amiket akadémikusok írtak, rátalált a szindrómára. Valami furcsa konspiráció lenne ez, egy hagyomány, amit az egyik költő átadott a másoknak, szótlánul, a filológia számára megközelíthetetlenül? Saussure maga is furcsán kezdett viselkedni. Levelet írt egy svájci klasszika-filológia professzornak, aki híres volt a latin költészetbeli jártasságáról. Miért hemzsegnek verseiben az anagrammák, követelőzött Saussure. Mi történik itt? Mondani sem kell, nem kapott választ a kérdésére. Ekkor Saussure megtántorodott, és enyhe szédülést érzett, mintha feneketlen mélységből tért volna vissza. Csak két eset volt lehetséges: vagy a konspiráció volt valós, vagy *maga a nyelv* volt az anagrammák forrása. Magának a nyelvnek volt egy tudatalattija, egy álom-folyamata, ami pokolian okos szójátékokba szerveződött, vagy szavak közötti szavakban, értelmes anagrammákban rejtett, amit minden általa vizsgált szövegben megtalált. Van egy olyan rétege a nyelvnek, ami a *langue/parole*, azaz jel és jelentés szintje alatt van? Vagy ő kezdett megőrülni? Mély megrázkódtatásában Saussure ejtette a témát.¹

Feltéve, hogy Saussure nem csak egyszerűen hallucinált (és jegyzetfüzeteiből megállapítható, hogy igencsak tisztán látott), megpróbálhatjuk körbeírni a mindenhol jelenlevő anagrammák csodálatos jelenségét azzal a megállapítással, hogy úgy tűnik, a nyelv álmodik. Próbáljuk meg például leírni (szemantikailag) értelmes szavakban és mondatokban a múlt éjszakai álmunkat. De magának a nyelvnek is vannak onirikus szimptomái. Megállapíthatjuk, hogy az író tudatalattija megnyilvánul a nyelvi játék egy rejtett síkjában – tudatalatti szójátékokban, nyelvbötlésekben vagy akár bonyolult anagrammákban –, de akkor azt is hozzá kell

¹ Lásd JEAN STAROBINSKI tanulmányát (1979) Saussure-nek az anagrammákról írt kiadatlan jegyzetfüzeteiről: *Words upon Words: The Anagrams of Ferdinand De Saussure*. (Eng. Transl. by) Olivia Emmet. New Haven, Yale University Press, 1979. – A szerk.

tennünk, hogy ez a tudatalatti megfertőzte a nyelvet, hogy a nyelv egy kollektív tudatalatti. Jelképesen szólva, ezek szerint a nyelv álmodik. A múlt éjszakai álmunk leírása bele van írva az álomba, ami a nyelv. A szöveg titokzatos módon tartalmazza az álmot, és olyan okkult jelenségekben fejezheti ki magát, mint az anagrammák komplexuma. Egy mélyebb szinten, a nyelv olyan lingvisztikai kulcsokat tartalmazhat, amelyek érzékeny olvasókban (mint például Dzsándi² és Kunaví³) bizonyos „ihletett alkotások” belső lényegének metalingvisztikai megragadásának vagy alkímiai hatékonyságának egzaltált érzését váltják ki. Tulajdonképpen a „Csillagok Zuhataga” ennek az operációnak a fedőneve lehet. És aki látott már egy igazi meteorrajt, mint például az augusztusi Perszeidákat,⁴ megérti, miről van szó. Ahogy az éjszakai égboltot betöltik a fényrészecskék, úgy a szöveg is betelik és kiömlik magából, felfedi, hogy *valami más is*, feltárja többletértelmét a látnoki meglátások és spirituális nyitások káprázatos zuhatagában.

Tulajdonképpen Csuang-Ce találta ki a „túlcorduló szavak” fogalmát, és azt a nyelv legmagasabb formájára értette. „Az a Tao, amit el lehet mondani, nem Tao.” – mondta Lao-Ce. Akkor meg mire való a beszéd, vagy akár az írás? A válasz erre az, hogy az emberek beszélnek – a nyelv a Tao része – és némának maradni nem taoista vonás. Akkor viszont meg kell vizsgálni, mondja Csuang-Ce, hogy a nyelv tud-e *mondani valamit*, vagy csupán „kilégzés”.

A szó nem csak szél. A szavak jelentenek valamit. De ha az, amit jelentenek, nem *rögzített*, akkor valóban mondanak valamit? Vagy semmit sem mondanak? Az emberek úgy gondolják, hogy a szavak másak, mint a madárfiókák csiripelése, de vajon van-e különbség a kettő között? Mire alapoz az Út, amikor azt mondja, hogy helyes vagy helytelen? Hogy kanyarodhat el az Út, hogy tűnhet el? Hogy létezhetnek szavak miközben elfogadhatatlanok? A konfucianusok és maoisták helyes- és helytelenek az, amikor az Út kis teljesítményen és a szavak hiú ábrándokon alapulnak. Amit az egyik helyesnek nevez, a másik helytelennek, amit az egyik helytelennek nevez, a másik helyesnek. De ha mi helyesbíteni akarunk, akkor a legjobb módja ennek a tiszta beszéd.

Csuang-Ce nem egy platonista nyelvész, mint a szúfik és az álomfejtők, akik úgy gondolják, hogy a nyelv azért hatékony, mert létezik egy *megfelelés*, egy her-

² Moajjad al-Din Dzsándi, Kunaví egyik híres tanítványa volt, aki megírta a *Fúzus* első teljes kommentárját. A XIII. században élt. Lásd még: 7. sz. láb. – *A ford.*

³ Szádr al-Din Kunaví, szúfi tudós, Ibn Arabí egyik leghíresebb tanítványa, értelmezője és terjesztője volt. – *A ford.*

⁴ Sűrű meteorraj, radiánsa a Perszeusz csillagképben található és a Swift-Tuttle üstökös pályáját követi. Augusztus közepén látható a legjobban. – *A ford.*

metikus kapcsolat jel és jelentés között. Csuang-Ce egy lingvisztikai relativista, viszont távol áll tőle a lingvisztikai nihilizmus. Azzal bizonyára egyetértett volna, hogy a térkép nem a terület, de mindazonáltal, a „szavak mondanak valamit”. A lingvisztikai relativizmuson túl kell keresnünk a „túlcsorduló szavak” lehetőségét:

A „túlcsorduló” beszéd minden nap új, élesítsd ki a Menny köszörűkővén – arra használd, hogy elhaladva mellette, hagyd a vízfolyást, találja meg a saját medrét; ez annak a módja, hogy kitarst éveid alatt. Ha nem mondasz semmit, minden egyenletes; az egyenletes egyenlőtlené válik a beszéd által, a beszéd egyenlőtlen az egyenleteshez képest. Innen jön az, hogy „kimondva semmit sem mond.” Ha kimondva nem mondasz semmit, egész életedben úgy mondasz, hogy nem mondasz semmit; egész életedben megtagadod, hogy mondj valamit, miközben egyfolytában mondsz valamit.

Ami valahol megengedhető, máshol megengedhetetlen; ami valahol így van, máshol nem így van. Miért van ez így? Mert így van. Miért nem így? Mert nem így van. Miért megengedhető? Mert megengedhető. Miért megengedhetetlen? Mert megengedhetetlen. Benne rejlik magában a dologban, hogy valahol úgy van, hogy valahol megengedhető, hogy semmi sincs másképp, hogy semmi sem megengedhetetlen. „Túlcsordulás” nélkül, a beszéd minden nap új, élesítsd ki a Menny köszörűkővén, ki képes csak menni, menni? A miriádnyi dolog maguk a magok, amikből kinőttek:

Különböző formákban köszönnek le egymás után,
Mint végek és kezdetek egy gyűrűn.

Senki sem tudja, hova tegye a fokokat.

Nevezhetjük a „Menny fazekaskorongjának”.

A Menny fazekas-korongja a Menny köszörűkőve.

Az Út nem Valami, sem Semmi. Azért nevezzük Útnak, hogy járassunk rajta. A „valami okozza” és a „semmi nem teszi ki”, a dolgok birodalmának egyszemélyes sarkaiban vannak, mi közük a Nagy Célhoz? Ha helyesen használod a szavakat, bármilyen sokat is beszélj, az Útról fog szólni, ha helytelenül, bármilyen sokat is beszélj, mind a dolgok birodalmáról fog szólni. Sem a beszéd, sem a hallgatás nem tudja átadni az Út és a dolgok végső formáját.

Abban, ami nem beszéd és nem hallgatás

Találja meg az eszmecsere a végső formáját.

(CSUANG-CE, ahogy BEY idézte 1993-ban)

A „túlcsordulás” képében rejlik ennek a nyelvről szóló tanításnak a kulcsa. Graham szerint egy olyan edényre vonatkozik, ami megdől, amikor megtelik és kiömlik belőle a felesleg, majd visszaegyeneseedik, mint az ólomkatona. Az ólomkatonák olyanok, mint valami kis lopótökök, és valószínűleg abból is készültek

eredetileg. A lopótök a Káosz szimbóluma, amint azt „Huang-ti⁵ Úr” leírja a Belső Fejezetek híres utolsó passzusában. Lehet, hogy az eredeti „túlcsorduló” edény szintén lopótökből volt, és így Csuang-Ce a Káossal asszociálta volna? A kínai mitológiában a Káosz nem egy ördögi figura (mint a legtöbb nyugati mitológiában), hanem a lehetőségek birodalma, jóindulatú, még ha valamelyest kísérteties is, a teremtés végső ereje és forrása; a miriádnyi dolog pedig olyan mint a magok a tökben, a felvágott finomságok a won-ton (Huang-ti) levesben, mint a víz egy boruló edényben, amiből kifolyik és kis csatornákat alkotva megtermékenyíti a földet és életre hívja a mindenséget.

Az *edény* a Bölcsre is vonatkozhat, aki spontán módon „túlcsordul” szavakban, megvilágosodott szavakban.

A szavak spontán módon találják meg a jelentésüket (a medreiket), a hallgató, az olvasó nyelvi képességeinek megfelelően. És akkor a Bölcs spontánul helyrebillen és újra megtelik és újra kicsordul. Egy kaotikus folyamat ez, ám olyan, ami létrehozza a jelentést. (Mi több, lehet gyakorolni, csiszolni, finomítani ezt a megidéző aktust.)

Az *edény* nem csak a bölcsre vonatkozhat, hanem annál inkább *magukra a szavakra*. Egy szó, ami önmagában önkényes és értelmetlen, spontán módon feltöltődik és túlcsordul az értelme. Az értelem nem rögzített, de nem is egyszerű „kilégzés”, nem csak szemantikai málna, *bbllllattt*. Az edény újra és újra feltöltődik és kiürül – az edény ugyanaz, de potenciálisan új jelentést kap minden nap. Úgy tűnik, a szónak több jelentése van, mint amit jelöl vagy amire rámutat. Valami még van a szóban, valami többletjelentés. További szavak vannak a szavak mögött (vagy felett), amelyek spontán módon kicsordulnak és megtalálják medrüket, kifejezésüket, használati módjukat egy bizonyos helyzetben: „Taoista költészet”.

Így, a teljes lingvisztikai relativizmusból kiindulva, Csuang-Ce egyfajta meta-lingvisztikához jutott el. A túlcsorduló szavak nem őrködnek és nem kategorizálódnak, hanem JÁTSZANAK. Többet tartalmaznak, mint amennyit tartalmaznak – ezért, akár a híres bárd, amit sohasem kell megfenni, mert a taoista hentes mindig az inak és izületek *közt* hatol át vele, a Túlcsorduló szó is megtalálja megfelelő medrét. Amint ráhangolódik erre a folyásra, a bölcsnek nem kell többé különös erőt kifejtenie ahhoz, hogy „megvilágítson” (illumine), mert a nyelv *megteszi azt* saját magától, spontán módon. A nyelv *túlcsordul*.

Bataille szerint, minden olyan társadalom, amely többletet termel, keres valamilyen módot arra, hogy felhasználja azt. Egyesek *potlatch* útján, mint például

⁵ Huang-ti a Káosz, a Középpont Császára, Csuang-ce egyik történetében, akit meglátogatott egyszer a Déli-tenger, azaz Csu Császár és az Északi-tenger, azaz Hu Császár (*csu hu* = villámlás), hogy megfizessék kedvességét, és ezért így szóltak: „Minden lénynek hét nyílása van, egy a látáshoz, kettő a halláshoz, egy az evéshez, egy az ürítéshez stb., de szegény Huang-tinek egy sincs! Fúrjunk hát néhányat belé!” Így is tettek, minden nap fúrtak egy nyílást, míg végül a hetedik nap Huang-ti meghalt. – *A ford.*

a Turtle Island (Teknőc-sziget) észak-nyugati parti törzsei (és tulajdonképpen bizonyos arabok is, mint Hatim al-Ta'í⁶), mások azáltal valósítják ezt meg, hogy a „tétlen” szerzetesek népes társadalmát tartják el, mint Tibetben vagy a középkori Európában. Mások sokkal sötétebb utat választanak: a szűkösség mesterséges megteremtését, akár emberáldozatok árán is, mint az aztékok esetében, vagy kapitalista módszerekkel, mint a modern világban. A „többlet” legünnepelesebb megjelenése a karnevál, a szünidő, az „anyagi, testi elv” bőkezűségének szentté avatása. Az úgynevezett primitív vadásztársadalmak folyamatosan a bőkezűség szférájában tartózkodnak: az éhezést ismerik ugyan, de nincs fogalmuk a „szűkösségről”. Ha eme bőkezűség forrását keressük, arra a feltevésre jutunk, hogy a létezés maga gondviselésszerű és maga a Természet egy többletet termelő folyamat. Ha animisták vagyunk, felhozhatjuk érvként a természet szellemeit, vagy ezen túlmenően valamilyen kreatív erőt, mint Allah a Bőkezű és Kifinomult – és Rejtélyes. Ha viszont elvetjük ezt a feltevést, megfejthetetlen a titok.

Úgy tűnik, a nyelv a természet eme szertelen bőkezűségét tükrözi, sőt ismétli. A nyelv tartalmaz ugyan negatív, zűrzavaros, homályos elemeket, szemantikai csapdákat, megértést gátló töréseket, és ezek által a nyelv is képes szűkösségteremtésre, vagy használható erre. De „túlcsorduló” változatában a nyelvnek saját taója van, egy olyan beszédmódja, ami által képes a felesleg, a többletjelentés megteremtésére – a kifejezésre, a „ki-légzésre”, a „mindennapi újra”. Úgy tűnik, a nyelv és az álom egyaránt rendelkezik eme többletteremtés képességével. Azt is mondhatnánk, hogy az álom a nyelv „gyökere” (kétségtelenül sok más gyökér mellett), amennyiben mindkettő úgy próbálja meg felhasználni többletértelmét, hogy megkétszerezi vagy megsokszorozza a képet, az egymásra épülő értelmezési lehetőségek, a szavak feletti (vagy mögötti) szavak káprázatos zuhatagát teremtvé meg ezáltal. A nyelv bizonyos értelemben a hatalom eszköze, de egy másik, ugyanannyira érvényes értelemben maga is megszállott, a szellemek, idegen hangok, a halottak médiuma, a Képzelt Világ (Imaginal World) perszónája. A nyelv egy nyitás ama világ felé; a nyelv azzá a világgá válik. Félretéve minden pszichológiai vagy teológiai magyarázatot, érvényességüktől függetlenül, azt érzékeljük, hogy a nyelv is és az álom is úgy viselkednek, mintha autonóm területek lennének, mintha „kívülről” küldték volna őket, hogy valamiképpen sem nem objektívek, sem nem szubjektívek, hogy valamilyen egzisztenciális értelemben valósak.

Amikor valaki szövegbe foglal egy álmot, a többletjelentés áramlását nem szűkíti le a teljes megfeleltetés racionális/logikus jelentéshálójára. Úgy tűnik, hogy paradox módon az írás *növeli* a többlet beágyazását a nyelv játékos dimenziójába;

⁶ Hatim ibn Abdullah ibn Szaad at-Ta'í híres, iszlám előtti arab költő, aki a Ta'í törzshöz tartozott és az i.e. VI. században élt. Bőkezűsége példaértékűvé vált. – *A ford.*

és innen származik az anagrammák lehetősége, a taoista csing, a *Fúzus*⁷ bevezetőjének a beavató funkciója. Az írás, Hermész találmánya, hermészi közvetítő szereppel rendelkezik, ahogy azt a reneszánsz mágusok megsejtették a hieroglif írással kapcsolatban. A legtöbb írás esetében ennek a szerepnek csak egy tudatalatti nyoma van. De a bárd, a *vátesz*, a mágus, az álmofejtő, a szúfi képes megnyílni eme közvetítés számára, örömet leli benne, incselkedik vele, száll vele, vagy megszállottjává válik, bizonyos fokig tudatosan beépíti művébe és mágikus módon, a „távolból hatva”, telepatikus álmot által továbbadja olvasójának.

Végső formájában ez a folyamat egy olyan szöveg születéséhez vezet, amelynek úgy tűnik, nincs írója, hogy Írás, hogy csing. És az írás túlcsoportul, folyamatosan teremtődik, vagy direkt módon, mint a tibeti *terma*⁸ vagy a taoista szellem-írás esetében, vagy indirekt módon, mint a megsokszorozódás, a Csillagok Zuhatagának erotikus élménye esetében. Végtelen hegyek, az írás grottái várnak arra, hogy álmokban és látomásokban kitáruljanak; az ihletett szövegek végtelen könyvtárai, amelyek az igazi könyvtárak poros, hátsó helyiségeihez, az oszmán archívumok sötét, eldugott polcaihoz vezetnek, a töredezett ékírástos táblák megfejtései, az ír kéziratok szélén levő angyalok, amik az onirikus angyal-írás emanációinak tűnnek, Dzsabulsza és Dzsabulka⁹ nyomdái, az Isztmus¹⁰ smaragd városai.

„A csillagok az én útitársaim”, mondja a Próféta; „bármelyiket is választanád, vezessen a helyes úton”. De a könyvek csillagok is, állatok, amelyek álmukban beszélnek. Ezek az álmokönyvek bizonyos jelekből felismerhetők. Felébred az ember hajnalban, teljesen éber, kipihent és minden szóra emlékszik. És az oldalak sugárzó illata még ott kering a szobában.

New York városa / Indián park, őszi napéjegyenlőség, 1995

(Peter Lamborn Wilson: *The Excessive Generosity of the Dream*. In: P. L. W.: „*Shower of Stars*”. *Dream & Book. The Initiatic Dream in Sufism and Taoism*. New York, *Autonomeia*, 1995, 115–124.)

Fordította: Nagy Imola

⁷ Fúzus al-hikám, a Bölcsesség pecsétje, Ibn Arabí tanításainak kvintesszenciája, 27 fejezetből álló mű, amelyek mindenike egy-egy proféta szellemi tanítását írja le. Több mint száz kommentárja létezik. – *A ford.*

⁸ A tibeti buddhizmus egyik, eredetileg ezoterikus alaptanítása. A folyamatos kinyilatkoztatás hagyományát képviseli. A terma tanítások nagy része tantrikus jellegű. A terma rejtett kincset jelent, ami az őselemekbe, többnyire az éterbe vagy a térbe kódolt tanításokat tartalmaz. Ha a tanítás szöveg formájában létezik, akkor azt gyakran dakini-írásmódban rögzítették, ami egy nem-emberi kód vagy írásrendszer. – *A ford.*

⁹ Dzsabulsza (nyugat) és Dzsabulka (kelet) rejtett spirituális városok az iszlám irodalomban, melyeket smaragdvárosoknak is neveznek. – *A ford.*

¹⁰ „Az Isztmus (barzakh) a Tökéletes Ember lényegének és ontológiai valóságának az átfogó egysége”, ahogy Ibn Arabí mondta, lásd: http://www.ibnarabisociety.org/search/search.php?x=11&y=4&zoom_query=isthmus. – *A ford.*